

Streszczenie

Celem rozprawy było określenie, czy preferencja wyboru opcji ryzykownej różni się w zależności od rodzaju hipotetycznej loterii finansowej oraz czy pozostaje związana z wybranymi różnicami indywidualnymi. Analizowano znaczenie cech osobowości w modelu HEXACO, strategii radzenia sobie ze stresem, postaw wobec pieniędzy oraz zmiennych socjodemograficznych dla podejmowania hipotetycznych decyzji ryzykownych. Sprawdzano również, czy związki tych właściwości z wyborem opcji ryzykownej różnią się pomiędzy rodzajami loterii.

W badaniu uczestniczyło 310 osób. Każdy uczestnik podejmował cztery hipotetyczne decyzje finansowe dotyczące potencjalnych zysków lub strat, różniące się także wysokością stawek i właściwościami przedstawionych alternatyw. Uczestnicy wypełniali kwestionariusze HEXACO-PI-R-60, Mini-COPE i Skalę Postaw Wobec Pieniędzy (MAS). Zebrano również podstawowe dane socjodemograficzne. Ze względu na dychotomiczny charakter zmiennej objaśnianej oraz powtarzane decyzje tych samych osób wyniki analizowano za pomocą uogólnionych liniowych modeli mieszanych z rozkładem dwumianowym i funkcją łączy logit. Modele uwzględniały losowy wyraz wolny dla uczestnika. W celu ograniczenia ryzyka wyników fałszywie dodatnich zastosowano procedurę Benjamini–Hochberga kontrolującą odsetek fałszywych odkryć.

Prawdopodobieństwo wyboru opcji ryzykownej istotnie różniło się pomiędzy rodzajami loterii. W scenariuszach dotyczących potencjalnych zysków uczestnicy częściej wybierali opcję bezpieczną, natomiast w scenariuszach dotyczących potencjalnych strat – opcję ryzykowną. Zaobserwowany wzorec był jakościowo zgodny z przewidywaniami teorii perspektywy i opisywanym w jej ramach efektem odbicia. Ponieważ zastosowane loterie różniły się również innymi właściwościami, wyniku tego nie można jednak przypisać wyłącznie domenie zysków i strat.

Znaczenie analizowanych różnic indywidualnych miało charakter selektywny i częściowo zależny od kontekstu decyzyjnego. Żaden z wymiarów osobowości HEXACO nie wykazał istotnego związku z wyborem opcji ryzykownej uśrednionego dla czterech rodzajów loterii po zastosowaniu korekty FDR. Stwierdzono natomiast interakcje rodzaju loterii z uczciwością–pokorą oraz sumiennością. Wyższa

uczciwość–pokora wiązała się z rzadszym wyborem opcji ryzykowej w loterii ALFA, natomiast wyższa sumienność – z częstszym wyborem tej opcji w loteriach BETA i DELTA, dotyczących potencjalnych strat.

Spośród strategii radzenia sobie ze stresem jedynie poszukiwanie wsparcia wykazało istotny uśredniony związek z wyborem opcji ryzykowej. Wzrost nasilenia tej strategii o jedno odchylenie standardowe wiązał się przeciętnie z około 40% niższymi szansami wyboru opcji ryzykowej ($OR = 0,60$; $pFDR = 0,013$). Stwierdzono również interakcje rodzaju loterii z aktywnym radzeniem sobie, akceptacją i poczuciem humoru. Aktywne radzenie sobie było dodatnio związane z wyborem opcji ryzykowej w loteriach BETA i DELTA, a poczucie humoru – ujemnie związane z takim wyborem w loterii DELTA. Pomimo istotnej interakcji dotyczącej akceptacji żaden z jej efektów prostych nie zachował istotności po korekcie FDR.

Spośród postaw wobec pieniędzy jedynie nieufność wykazała istotny uśredniony związek z wyborem opcji ryzykowej. Wzrost nieufności o jedno odchylenie standardowe wiązał się przeciętnie z około 46% niższymi szansami wyboru opcji ryzykowej ($OR = 0,54$; $pFDR = 0,005$). Znaczenie władzy–prestżu zależało natomiast od rodzaju loterii. Wyższy poziom tej postawy wiązał się z częstszym wyborem opcji ryzykowej w loteriach ALFA i GAMMA, dotyczących potencjalnych zysków. Żadna ze zmiennych socjodemograficznych nie wykazała istotnego związku uśrednionego dla czterech rodzajów loterii. Stwierdzono jednak interakcję wieku z rodzajem loterii: wyższy wiek wiązał się z rzadszym wyborem opcji ryzykowej w loterii ALFA oraz z częstszym wyborem tej opcji w loteriach BETA i DELTA.

Wyniki wskazują, że preferencji wyboru opcji ryzykowej nie należy traktować jako prostego odzwierciedlenia jednej, stałej właściwości jednostki. Poszukiwanie wsparcia i nieufność wykazały ujemne związki uśrednione dla analizowanych warunków, natomiast znaczenie części pozostałych właściwości ujawniało się przede wszystkim w interakcji z rodzajem loterii. Rezultaty przemawiają za ujmowaniem podejmowania ryzyka finansowego jako wyniku współdziałania właściwości osoby i sytuacji decyzyjnej. Ze względu na hipotetyczny charakter decyzji, zastosowanie pojedynczej loterii dla każdego rodzaju sytuacji oraz równoczesne zróżnicowanie

scenariuszy pod względem kilku właściwości wyniki wymagają ostrożnej interpretacji i dalszej replikacji.

Słowa kluczowe: podejmowanie ryzyka finansowego, decyzje finansowe, teoria perspektywy, HEXACO, strategie radzenia sobie ze stresem, postawy wobec pieniędzy, uwarunkowania psychologiczne, uogólnione liniowe modele mieszane